

УДК ЄС 340.132 (477:4 – ЄС)

DOI: 10.26565/2075-1834-2020-29-07

ЕВОЛЮЦІЯ НОРМАТИВНИХ ОСНОВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Передерій О. С.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, 61022, майдан Свободи 4,
e-mail: rexi2400@ukr.net
orcid: <https://orcid.org/0000-0003-4898-876X>

Григоренко Є. І.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, 61022, майдан Свободи 4,
e-mail: grigorenkozakon@gmail.com
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-5305-1712>

АНОТАЦІЯ: у статті наводяться і розкриваються основні прояви і тенденції еволюції нормативних засад європейської інтеграції України на сучасному етапі державотворення. Аналізуючи проблематику імплементації Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом, автором виокремлюється і розкривається зміст трьох основних тенденцій, які характерні для розвитку законодавчої основи політики європейської інтеграції. Зокрема, це доповнення чинної Конституції України нормами про незворотність євроінтеграційного курсу, оновлення нормативних документів, які регламентують плановість і поетапність процесу імплементації положень Угоди про асоціацію, внесення змін до чинної редакції Угоди про асоціацію задля осучаснення її положень.

Акцентується увага на тому, що модифікація законодавчих засад євроінтеграційного курсу України є важливим політико-правовим чинником трансформації не лише системи правової системи держави у формальному значенні, а й правосвідомості широких мас населення. це пояснюється феноменом дії так званого «майбутнього права». У практичній площині такий феномен проявляє себе у тому, що у суспільстві на ментальному рівні зростає рівень очікування від держави активізації проєвропейської політики, подальшого реформування національного права у напрямі імплементації європейських моделей суспільного регулювання. Відповідно, відбувається вплив на свідомість людей «майбутніх норм права», які розраховані на регулювання суспільних відносин, які лише починають формуватися.

Окреслено подальші пріоритети розширення законодавчих засад європейської інтеграції України. Зокрема, це оптимізація механізму реальної реалізації євроінтеграційних перетворень у практиці національного державного управління, а також підготовка законодавчого забезпечення подолання глобальних політичних ризиків і економічних загроз, які можуть мати місце у зв'язку з імплементацією Угоди про асоціацію. Первинним для України є прорахунок форсайту політико-правового і соціально-економічного розвитку українського суспільства та генерування нормативних конструкцій задля результативності відповідних процесів. Отже, практично обумовленим завданням національної юридичної науки є вироблення наукових пропозицій щодо подальшого розвитку нормативних основ європейської інтеграції України з урахуванням вимог часу і очікувань українського суспільства.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: Україна, Європейський Союз, європейська інтеграція, законодавство, Конституція України, Угода про асоціацію, правова система.

ЭВОЛЮЦИЯ НОРМАТИВНЫХ ОСНОВ ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ УКРАИНЫ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО СТРОИТЕЛЬСТВА

Передерий А. С.,

кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры государственно-правовых дисциплин
юридического факультета
Харьковского национального
университета имени В. Н. Каразина,
г. Харьков, 61022, площадь Свободы 4,
e-mail: rexi2400@ukr.net
orcid: <https://orcid.org/0000-0003-4898-876X>

Григоренко Е. И.,

кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры государственно-правовых дисциплин
юридического факультета
Харьковского национального
университета имени В. Н. Каразина,
г. Харьков, 61022, площадь Свободы 4,
e-mail: grigorenkozakon@gmail.com
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-5305-1712>

АННОТАЦИЯ: в статье освещаются и раскрываются основные проявления и тенденции эволюции нормативных основ европейской интеграции Украины на современном этапе государственного строительства. В частности, анализируя проблематику имплементации Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом, автором выделяются три основные тенденции развития законодательного поля для реализации политики европейской интеграции: дополнения действующей Конституции Украины нормами о необратимости евроинтеграционного курса, обновление нормативных документов, регламентирующих плановость процесса имплементации положений Соглашения об ассоциации, внесение изменений в действующую редакцию Соглашения об ассоциации.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Украина, Европейский Союз, европейская интеграция, законодательство, Конституция Украины, Соглашение об ассоциации, правовая система.

THE EVOLUTION OF THE NORMATIVE FOUNDATIONS OF UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION AT THE PRESENT STAGE OF STATE FORMATION

Oleksandr Perederii,

Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor of State and Legal Disciplines
Faculty of Law
Kharkiv National
VN Karazin University,
Kharkiv, 61022, Maidan Svobody 4,
e-mail: rexi2400@ukr.net
orcid: <https://orcid.org/0000-0003-4898-876X>

Evgen Hryhorenko,

Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor of State and Legal Disciplines
Faculty of Law
Kharkiv National
VN Karazin University,
Kharkiv, 61022, Maidan Svobody 4,
e-mail: grigorenkozakon@gmail.com
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-5305-1712>

ANNOTATION: the article presents and reveals the main tendencies of evolution of the normative foundations of European integration of Ukraine at the present stage of state formation. While analyzing the problems of implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union, the author highlights and reveals the content of three main tendencies that are characteristic for the development of the legislative basis of the European integration policy. In particular, the expanding of the current Constitution of Ukraine with the rules on the irreversibility of the European integration course, updating of normative documents regulating the planned character and gradual implementation of the provisions of the Association Agreement, amending the current version of the Association Agreement in order to update its provisions.

The attention is drawn to the fact that the modification of the legislative foundations of Ukraine's European integration course is an important political and legal factor for the transformation of not only the system of the legal system of the state in the formal sense, but also of the legal consciousness of the broad masses of the population. This is explained by the

phenomenon of the action of so-called «future law». In practical terms, such a phenomenon manifests itself in the fact that in the society on the mental level there is an increasing level of expectations from the state to activate pro-European policy, further reforming of the national law in the direction of implementation of European models of social regulation. Accordingly, there is an impact on the minds of people by "future norms of law", which are designed to regulate social relations, which are just beginning to emerge.

Further priorities of expanding the legislative foundations of Ukraine's European integration are outlined. In particular, it is the optimization of the mechanism of substantial realization of European integration transformations in the practice of national state administration, as well as the preparation of legislative support to overcome the global political risks and economic threats that may occur in connection with the implementation of the Association Agreement. The primary for Ukraine is the calculation of the foresight of the political, legal and socio-economic development of Ukrainian society and the generation of normative constructions for the efficiency of the respective processes. Therefore, the practical task of national legal science is to develop scientific proposals for further development of the normative foundations of European integration of Ukraine, taking into account the requirements of time and expectations of Ukrainian society.

KEY WORDS: Ukraine, European Union, European integration, legislation, Constitution of Ukraine, Association Agreement, legal system.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Активний політичний курс на зближення України і Європейського Союзу (далі – ЄС) було офіційно розпочато невдовзі після проголошення державної незалежності Україною у 1991 р. Процес активного налагодження економічних, політико-правових та соціальних зв'язків між Україною і ЄС виявив зацікавленість обох сторін у формуванні особливої модальності партнерських взаємовідносин альянсу розвинених демократичних держав Європи з державами колишнього СРСР. На рівні національної правової системи України ще на початку 1990-х років починає формуватися нормативна основа реалізації євроінтеграційної політики. Центральним ядром її змісту стало створення формально-юридичного підґрунтя для запозичення і впровадження на національному рівні дієвих інститутів вільної ринкової економіки, застосування новітніх технологій, прискорення інтеграції України у світову економіку, пошук ринків збуту для українських виробників, забезпечення присутності України у геополітичних процесах [1]. Поступове поглиблення співробітництва зі структурами ЄС у безпековій, політико-правовій і гуманітарній сфері супроводжувалося змінами національного законодавства і впровадженням у національну практику державотворення правових стандартів ЄС щодо забезпечення прав людини, розвитку громадянського суспільства та гуманітарного сектору, лібералізації політичної системи тощо. Означені процеси стали основою політики європейської інтеграції України.

За останні двадцять дев'ять років в Україні було розроблено і введено у дію значну кількість нормативних актів різної юридичної сили і предмету правового регулювання, положення яких становлять юридичні засади реалізації євроінтеграційних прагнень України. Зокрема, це і двосторонні угоди з ЄС, які містять норми програмного характеру, закони України, відомчі угоди органів центральної виконавчої влади України з окремими інституціями ЄС, підзаконні нормативні акти з окремих аспектів європейської інтеграції, акти відомчої нормотворчості тощо. Здебільшого, зміст і регуляторний потенціал таких документів відповідав динаміці політичних відносин України і ЄС, а також інших держав Європи на конкретний момент часу, що обумовило динаміку постійного оновлення і трансформації законодавчих засад європейської інтеграції України в останні роки.

21 березня 2014 р. і 27 червня 2014 р. було підписано політичну і, відповідно, економічну частину Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі – Угода про асоціацію), з іншої сторони. Після ратифікації Угоди Верховною Радою України 16 вересня 2014 р. її положення стали основою національного законодавства держави і склали сучасну правову основу для євроінтеграції [2]. Набрання чинності Угодою про асоціацію у новітній історії України ознаменувало якісно новий етап оновлення і збільшення нормативних основ здійснення політики європейської інтеграції. За таких умов формується практична необхідність визначення закономірностей реформування національного законодавства про євроінтеграцію з огляду на вимоги ЄС щодо впровадження загальноєвропейських стандартів організації державного управління, регулювання соціально-економічних і господарських процесів та перетворень у гуманітарній сфері. Крім цього, доктринальна розробка закономірностей еволюції правової основи євроінтеграційної політики України є запорукою оптимізації цих процесів з урахуванням соціально-правових, політичних і інших чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми дає підстави констатувати, що аспекти правового забезпечення європейської інтеграції України потрапляли у центр наукової уваги багатьох дослідників у процесі дослідження означеної проблематики. Наукові положення, які було напрацьовано Л. І. Даниленком, В. Є. Кириченком, А. Ю. Мартиновим, І. В. Поліщуком, А. М. Шульгою, І. В. Яковюком, О. Н. Ярмишем стали інформаційною базою для розробки обраної тематики статті. Водночас, системне наукове обґрунтування еволюції нормативної бази за останні десятиріччя для реалізації Україною євроінтеграційних прагнень залишається недостатнім.

Беручи до уваги викладене вище, **метою статті** є визначення основних тенденцій еволюції нормативних основ здійснення європейської інтеграції України на сучасному етапі державотворення.

Виклад основних результатів досліджуваної тематики. Вступ у дію Угоди про асоціацію можливо і не стало для суспільства значною політичною подією, але мало значні наслідки для вітчизняної правової системи. Після укладення Угоди про асоціацію спостерігається докорінне оновлення правової бази співробітництва України і ЄС. Значна кількість актів договірної права, які раніше регламентували відносини України і ЄС втратили чинність. Активна робота з пристосування положень Угоди про асоціацію до національної практики державотворення обумовила системні зміни нормативного поля реалізації євроінтеграційних процесів. Комплексно підходячи до аналізу тенденцій правотворчості у вказаному сегменті, є можливість об'єднати їх як існуючі і виокремити тенденції їх еволюціонування.

Еволюція нормативних основ європейської інтеграції проявила себе, перш за все, у внесенні змін до **чинної Конституції України**. Модернізація конституції завжди має наслідком докорінні зміни у будові суспільства, що закріплюються чи породжуються конституційними установленнями [3, с. 97]. У національній практиці державного будівництва проєвропейський вектор розвитку легітимізувалися на рівні Основного Закону лише на 27 рік державної незалежності. Після сплину чотирирічного терміну після укладення Угоди про асоціацію у Конституцію України було офіційно включено положення про орієнтацію зовнішньополітичного курсу на всебічне наближення до ЄС. Так, на початку 2018 р. за ініціативою Президента України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» від 07.02.2018 р. № 2680-VIII (далі – Закон про зміну Конституції України) [4]. У результаті зазначених нововведень було доповнено преамбулу Конституції України, в якій визначено європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського курсу України. Це положення було внесено у конституційний текст у зв'язку з тим, що у преамбулі Угоди про асоціацію зазначено, що Україна, розвиваючи відносини з ЄС, проголошує свою європейську ідентичність і поділяє спільні цивілізаційні цінності.

Окрім означеного, було розширено коло повноважень Верховної Ради України і Президента України. Зокрема у новій редакції ст. 85 і ст. 102 Основного Закону визначено та уточнено, що національний парламент повноважний реалізовувати стратегічний курс держави на набуття повноправного членства України в ЄС, а Президент України є гарантом реалізації цього курсу. У статті 116 Основного Закону Кабінету Міністрів ставиться у завдання забезпечувати реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі.

Конституційні зміни стали, безумовно, найбільш важливими політико-правовими передумовами для трансформації не лише системи національного законодавства, а й усієї правової системи держави. Це пояснюється кількома чинниками. По-перше, суб'єкти правотворчості всіх рівнів у процесі розробки і прийняття нормативних актів зобов'язані враховувати зазначені вище конституційні положення про обов'язковість євроінтеграційного курсу держави. Це є передумовою до збільшення кількості нормативних засад реалізації євроінтеграційного поступу. По-друге, це буде сприяти розвитку більш тісних політичних, економічних і гуманітарних відносин України з європейським співтовариством. У свою чергу, намагання сторін максимально розвинути такі стосунки дає як Україні, так і ЄС низку безцінних переваг. Найбільш важливою з них, як справедливо визначає І. В. Яковюк, є накопичення «безцінного і різнопланового» досвіду співробітництва, який слід конструктивно використати [5, с. 15]. По-третє, поступова реалізація нових положень Конституції України безпосередньо відобразиться на політичній мобільності суспільства. У Пояснювальній записці до Закону про зміну Конституції України, доцільність внесення «євроінтеграційних змін» до тексту Основного Закону обґрунтовується тим, що зміни до Конституції України мають на меті «мобілізувати українське суспільство і українську владу та сприяти проведенню реформ, спрямованих на досягнення критеріїв повноправного членства в ЄС» [6]. Відповідно, таке законодавче формулювання спонукає до незворотності таких «мобілізаційних» змін, які мають відбутися у свідомості широких верств суспільства. Невипадково, сьогодні в українському суспільстві спостерігається зростання очікування від держави євроцентристських досягнень у сфері зовнішньої і внутрішньої політики, а також подальшого реформування національного права у напрямі імплементації європейських моделей суспільного регулювання. А. М. Шульга пояснює цей феномен впливом на свідомість людей «майбутніх норм права», які розраховані на регулювання суспільних відносин, які лише починають формуватися [7, с. 147].

Так чи інакше, але введення на вищому законодавчому рівні імперативу про обов'язковість і незворотність євроінтеграційного курсу стало декларацією держави про запровадження на національному рівні апробованої у ЄС моделі цивілізаційного розвитку. Слушною у зазначеному контексті є точка зору Л. І. Даниленко та І. В. Поліщук, які пояснюють пріоритетність євроінтеграційного курсу України прагненням пристосуватися до сучасних умов глобалізації через модернізацію країни [8, с. 5]. Дійсно, перспектива входження України до ЄС, незважаючи на певні

ризика, відкриває для України багато нових можливостей в економічній, гуманітарній, геополітичній сферах. Юридичне забезпечення євроінтеграційних процесів на найвищому конституційному рівні створює передумови для форсайту (сценарного прогнозування) політико-правового і соціально-економічного розвитку українського суспільства за умови формування моделі державотворення під впливом стандартів ЄС.

Наступною важливою реалією еволюції нормативних засад європейської інтеграції України є *оновлення документів, які регламентують плановість процесу імплементації положень Угоди про асоціацію у національну практику державотворення*. Так, після укладення Угоди про асоціацію, 17 вересня 2014 р. Кабінет Міністрів України вів у дію Розпорядження № 847-р. «Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [9]. У документі було визначено План заходів з поетапної імплементації Угоди про асоціацію в національну практику державного будівництва до 2017 р. (далі – План). План містив 28 глав і 92 пункти, які передбачали комплекс організаційно-правових заходів, реалізація яких би забезпечила трансформацію правової, безпекової, економіко-виробничої, культурної та інших сфер. Важливим змістовним компонентом процесу імплементації Угоди про асоціацію було визначення відповідальних суб'єктів за реалізацію конкретних заходів плану. Виконання Розпорядження № 847-р. стало потужним імпульсом для активізації відомчої нормотворчості для реформування конкретних сфер управління. Органи центральної виконавчої влади почали активно розробляти і вводити у дію нормативні документи, які містили детальні моделі впровадження положень Угоди про асоціацію на галузевому рівні. Разом із тим, у зв'язку з мінливістю внутрішньоєкономічних і зовнішньополітичних умов впродовж строку чинності документу у 2014-2017 р. його положення сім разів зазнавали суттєвих змін і доповнень. Більш того, наприкінці 2017 р. структури Європейського Союзу офіційно повідомили, що виконання Угоди про асоціацію в частині апроксимації законодавства відбувається повільно і з порушенням запланованих термінів [10].

Пізніше, 25 жовтня 2017 р. План заходів з імплементації Угоди про асоціацію було оновлено і введено в дію Постановою Кабінету Міністрів України № 1106 (далі – План заходів з імплементації) [11]. Оновлений План заходів у порівнянні з Розпорядженням 2014 р. є набагато більшим документом за обсягом, який містить 1943 пункти. Кожен конкретний пункт відповідає певній статті Угоди про асоціацію, а також визначає суб'єктів, що відповідальні за реалізацію заходів задля втілення в життя приписів цієї статті. Актуальним з огляду на змінення законодавчих основ європейської інтеграції є те, що План заходів 2017 р. передбачає внесення змін до широкого переліку законодавчих актів України, які регулюють відносини у різних сферах. Практика трирічної реалізації Плану заходів з імплементації вказує на те, що План зазнавав суттєвих змін і доповнень. У листопаді 2019 р. Кабінетом Міністрів України було значно доповнено документ новими положеннями, які передбачають додатковий комплекс заходів із кореляції змісту запланованих раніше кроків з імплементації Угоди про асоціацію та уточнення термінів виконання конкретних реформ [12]. Зокрема, було ухвалено 16 законопроектів та постанов, які передбачають поглиблення співпраці з Євросоюзом, досягнення відповідності України критеріям членства в ЄС. Зміст таких доповнень був обумовлений необхідністю надання нового політичного імпульсу темпам реформування системи національного законодавства у відповідності до Угоди про асоціацію за багатьма напрямками. Зокрема, це митна і фінансова політика, оподаткування, підприємництво, фінансові послуги та конкуренція; юстиція, соціальні та гуманітарні питання; транспорт; енергетика та енергоефективність; цифрова сфера, наука, технології та інновації; природокористування [13]. Реформування зазначених сфер традиційно для України є проблемним питанням, адже потребує високої управлінської кваліфікації персоналу відомств, які ними управляють та значних матеріально-фінансових ресурсів.

Ще однією стійкою тенденцією еволюції засад європейської інтеграції України є *внесення змін до чинної редакції Угоди про асоціацію*. Формально, такі зміни вносяться шляхом прийняття Верховною Радою України Закону про зміни до Угоди про асоціацію. Але цьому передують узгодження таких змін у процесі засідань Ради асоціації, яка складається із членів Уряду України, членів Ради Європейського Союзу і членів Європейської Комісії. Рішення Рада асоціації приймає за результатами контролю та моніторингу виконання сторонами Угоди про асоціацію. Такі рішення мають обов'язкову силу для України і ЄС та тягнуть за собою внесення змін у додатки Угоди про асоціацію з урахуванням розвитку права ЄС і особливостей організації різних сфер взаємодії сторін. Зокрема, одна із останніх змін торкнулася додатку XXVII Угоди про асоціацію, яким було переглянуто зобов'язання України та ЄС щодо проведення спільного оперативного моніторингу виконання директив і регламентів ЄС з енергетичної політики [14]. Доповнення додатку відкрило додаткові можливості рухатися до секторальної інтеграції серед тих пріоритетів, визначених сторонами Угоди про асоціацію.

Також з 2014 р. по 2020 р. розповсюдженою практикою стало зміна (заміна) протоколів та додатків до Угоди про асоціацію на рівні фахових органів співробітництва України і ЄС (Комітет Асоціації і підкомітети). Такі зміни мають організаційно-технічний характер і покликані оптимізувати

співробітництво України і структур ЄС з найголовніших питань, що мають обопільний інтерес. Більш того, ЄС безпосередньо зацікавлений у тому, щоб положення Угоди вчасно модернізувалися у відповідь на реалії соціально-економічного і технічного прогресу. Це цілком відповідає ідеології розвитку двосторонніх відносин в інновативний спосіб, адже історичний досвід довів, що розширення Євросоюзу за рахунок країн Східної Європи мав багато негативних наслідків для самого ЄС, адже колишні держави радянського блоку певним чином гальмували науково-технічний розвиток через успадковані від планової системи організації господарювання особливості [15, с. 8]. Поглиблення відносин ЄС з Україною значно гальмується її численними застарілими рудиментами управління організацією виробничої і невиробничою сферами народного господарства і впровадження інновацій. На сьогодні, за офіційною інформацією, яку оприлюднено на сайті Верховної Ради України з 2014 р. по 2019 р. включно було прийнято 12 міжнародних документів з питань доповнення Додатків до Угоди про асоціацію і прийняття (зміни) протоколів з найбільш актуальних питань співробітництва. Зокрема, було розроблено 5 Рішень Ради асоціації, 3 Рішення Комітету асоціації та 4 Рішення підкомітетів Комітету асоціації [16]. Така тенденція є позитивною за своїм характером, адже свідчить про те, що Угода працює, а практика реалізації її основних положень накопичується. У кінцевому рахунку це сприяє інноваційному розвитку правової системи України і модернізації нашої держави у відповідності із загальноєвропейськими стандартами.

У додаток до наведеного вище, слід зауважити, що на офіційному рівні оприлюднюється інформація про необхідність майбутніх ревізій Угоди про асоціацію з перспективою внесення до неї змін шляхом укладення нових угод. Так, за заявою офіційних посадових осіб, які відповідальні за реалізацією політики європейської і євроатлантичної інтеграції, оптимальним шляхом подальшої кореляції нормативних положень Угоди про асоціацію є підписання між Україною і ЄС нових угод і це дасть можливість «точково підходити до проблемних питань та їх вирішувати» [17]. Це дає підстави констатувати, що подальші зміни чинної Угоди про асоціацію неминучі. На початок 2020 р. очевидно є доцільність внесення змін до Угоди про асоціацію з багатьох аспектів політико-правового та економічного співробітництва.

Висновки і перспективи подальшої наукової розвідки у зазначеному напрямі. За останню чверть століття в Україні відбулась еволюція нормативних засад реалізації політики європейської інтеграції з урахуванням глобальних, регіональних і внутрішньодержавних політичних і правових викликів і ризиків. У той же час, для системної роботи суб'єктів правотворчості щодо подальшого удосконалення нормативного поля європейської інтеграції повинно бути закладено два головних концепта – оптимізація механізму реальної реалізації євроінтеграційних перетворень у практиці національного державного управління, а також постійне удосконалення юридичної основи подолання глобальних політичних ризиків і економічних загроз, які можуть мати місце у зв'язку з поступовою імплементацією положень Угоди про асоціацію. Надзвичайно важливим у зазначеному контексті має стати попередній прорахунок форсайту (сценарного прогнозування) політико-правового і соціально-економічного розвитку українського суспільства та генерування нормативних конструкцій задля результативності відповідних процесів. Отже, практично обумовленим завданням національної юридичної науки є вироблення наукових пропозицій щодо подальшого розвитку нормативних основ європейської інтеграції України з урахуванням вимог часу і реальних очікувань українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мартинов А. Ю. Європейська інтеграція. Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ.: В-во «Наукова думка», 2005. 672 с., *Інтернет-сайт «Інститут історії України»*. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Evropeyska_integraciya (дата звернення: 03.01.2020)
2. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014 р. № 40, Стаття 2021
3. Ярмиш О. Н., Кириченко В. Є. Зовнішні чинники в конституційному будівництві. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 3. С. 95-104
4. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 07.02.2018 р. № 2680-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019 р., № 9. Ст. 50
5. Яковюк І. В. Європейський Союз і Україна: еволюція взаємовідносин. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 3. С. 14-28
6. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)». *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64531 (дата звернення: 06.01.2020)
7. Шульга А. М. Загальнотеоретичні аспекти правомірної поведінки особи: *монографія*. Харків. Майдан. 2013. 408 с.
8. Даниленко Л. І., Поліщук І. В. Перспективи та виклики євроінтеграційних процесів для України : *навч.-метод. матеріали*. Київ. : НАДУ. 2013. 132 с.
9. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 р. № 847-р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 77. Ст. 2197

10. Любов Акуленко Підсумки року: успіхи та провали у виконанні Угоди про асоціацію. *Інтернет-сайт «Європейська правда»*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/12/15/7075035/> (дата звернення: 05.01.2020)
11. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106. *Офіційний вісник України*. 2018. № 24. Ст. 852
12. Про внесення змін до плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.11.2019 р. № 1005. *Офіційний вісник України*. 2019 р. № 99. Ст. 3316
13. Уряд схвалив 16 законопроектів та постанов для європейської інтеграції України : офіційне повідомлення Департамент комунікацій Секретаріату Кабінету Міністрів України, опубліковано 20 листопада 2019 року о 16:22. *Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України* URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-16-zakonoproektiv-ta-postanov-dlya-yevropejskoyi-integraciyi-ukrayini> (дата звернення: 08.01.2019)
14. Про Рішення Ради асоціації між Україною та ЄС про внесення змін і доповнень до Додатка XXVII до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 06.06.2019 р. № 2739-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 27. Ст. 112
15. Яковюк І. В. Інноваційна стратегія ЄС: уроки для України. *Право та інноваційне суспільство*. 2014. № 2. С. 7 -15
16. Міжнародні документи (Рада асоціації між Україною та Європейським Союзом). *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/c1237> (дата звернення: 08.01.2020)

REFERENCES

1. Martynov A.Yu. (2005). *Yevropeiska intehratsiia. Entsiklopediia istorii Ukrainy*: T. 3: E-Y / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv.: Naukova dumka. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Evropeyska_integraciya (access date: 03.01.2020) [in Ukrainian].
2. Pro ratyfikatsiu Uhody pro asotsiatsiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony : Zakon Ukrainy vid 16.09.2014 № 1678-VII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2014. № 40, Stattia 2021 [in Ukrainian].
3. Yarmysh O. N., Kyrychenko V. Ye. (2014). Zovnishni chynnyky v konstytutsiinomu budivnytstvi. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 3. [in Ukrainian].
4. Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo stratehichnoho kursu derzhavy na nabuttia povnopravnogo chlenstva Ukrainy v Yevropeiskomu Soiuzi ta v Orhanizatsii Pivnichnoatlantychnoho dohovoru) : Zakon Ukrainy vid 07.02.2018 № 2680-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2019., № 9. St. 50 [in Ukrainian].
5. Yakoviuk I. V. (2009). Yevropeyskiy Soiuz i Ukraina: evoliutsiia vzaiemovidnosyn. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 14-28 [in Ukrainian].
6. Poiasniuvalna zapyska do proektu Zakonu Ukrainy»Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo stratehichnoho kursu derzhavy na nabuttia povnopravnogo chlenstva Ukrainy v Yevropeiskomu Soiuzi ta v Orhanizatsii Pivnichnoatlantychnoho dohovoru)». *Ofitsiyniy veb-portal Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64531 (access date: 06.01.2020) [in Ukrainian].
7. Shulha A. M. (2013). *Zahalnoteoretychni aspekty pravomirnoi povedinky osoby: monohrafiia*. Kharkiv. Maidan[in Ukrainian].
8. Danylenko L. I., Polishchuk I. V. (2013). *Perspektyvy ta vyklyky yevrointehratsiinykh protsesiv dlia Ukrainy: navch.-metod. materialy*. Kyiv. : NADU [in Ukrainian].
9. Pro implementatsiu Uhody pro asotsiatsiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.09.2014 № 847-r. *Ofitsiyniy visnyk Ukrainy*. 2014. № 77. St. 2197 [in Ukrainian].
10. Liubov Akulenko Pidsumky roku: uspihky ta provaly u vykonanni Uhody pro asotsiatsiu. *Internet-sait «Yevropeiska pravda»*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/12/15/7075035/> (access date: 05.01.2020) [in Ukrainian].
11. Pro vykonannia Uhody pro asotsiatsiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25.10.2017 № 1106. *Uriadoviy kurier*. 2018. № 52. St. [in Ukrainian].
12. Pro vnesennia zmin do planu zakhodiv z vykonannia Uhody pro asotsiatsiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.11.2019 № 1005. *Ofitsiyniy visnyk Ukrainy*. №99. St. 3316[in Ukrainian].
13. Uriad skhvalyv 16 zakonoproektiv ta postanov dlia yevropejskoi intehratsii Ukrainy : ofitsiine povidomlennia Departament komunikatsii Sekretariatu Kabinetu Ministriv Ukrainy, opublikovano 20 lystopada 2019 roku o 16:22. *Uriadoviy portal. Yedyniy veb-portal orhaniv vykonavchoi vlady Ukrainy* URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-16-zakonoproektiv-ta-postanov-dlya-yevropejskoyi-integraciyi-ukrayini> (access date: 08.01.2019) [in Ukrainian].
14. Pro Rishennia Rady asotsiatsii mizh Ukrainoiu ta YeS pro vnesennia zmin i dopovnen do Dodatka XXVII do Uhody pro asotsiatsiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony : Zakon Ukrainy vid 06.06.2019 № 2739-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2019. № 27. St. 112 [in Ukrainian].
15. Yakoviuk I. V. (2014). *Innovatsiina stratehiia YeS: uroky dlia Ukrainy. Pravo ta innovatsiine suspilstvo*, 2 [in Ukrainian].
16. *Mizhnarodni dokumenty (Rada asotsiatsii mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom)*. *Ofitsiyniy veb-portal Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/c1237> (access date: 08.01.2020) [in Ukrainian].
17. *Vitse-premier z pytan yevrointehratsii Dmytro Kuleba zaivyv, shcho Ukraina planuie vvesty korektyvy v Uhodu pro asotsiatsiu z YeS : povidomlennia ahentstva «Ukrinform-UATV» vid 08.11.2019*. URL: <https://uatv.ua/ukrayina-planuye-vnesty-zminy-do-ugody-pro-asotsiatsiyu-z-yes/> (access date: 0501.2020) [in Ukrainian].